

EVERY STUDENT MATTERS
BRIGA JAKA ZA SVAKOG ĐAKA

ПУНА ШКОЛА ЂАКА

**СПРЕЧАВАЊЕ ОСИПАЊА УЧЕНИКА У ШКОЛИ:
РАНА ДЕТЕКЦИЈА ЗНАКОВА ОСИПАЊА**

БУДИМПЕШТА, 2017

АУТОРИ И АУТОРКЕ:

ПЕТЕР РАДО, ХУБ ФРИДРИКС, ЈЕЛЕНА ЈОКСИМОВИЋ, ОЉА ЈОВАНОВИЋ, ЈОВАН КОМЛЕНАЦ, ДР АНА ПЕШИКАН, ЕСТЕР СЗЕГЕДИ

УРЕДНИЦА:

ДР АНА ПЕШИКАН

ПОМОЋНИЦА УРЕДНИЦЕ:

ЈЕЛЕНА ЈОКСИМОВИЋ

ИДЕЈНО РЕШЕЊЕ БУКЛЕТА:

МАРТА ЕРДЕСЗ, БЕРТЛАН ПЕТЕР ФАРКАС, ЈЕЛЕНА ЈОКСИМОВИЋ, СИМОНА КНАВС, ДР АНА ПЕШИКАН

ИЛУСТРАЦИЈА НА КОРИЦАМА:

ДОБРОСАВ-БОБ ЖИВКОВИЋ

ЛИКОВНО-ГРАФИЧКА ОПРЕМА:

СИЛВИЈА СЕБЕСТИЕН, ТЕМПУС ФОНДАЦИЈА БУДИМПЕШТА

ПРЕВОД:

ЈЕЛЕНА ЈОКСИМОВИЋ

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА:

ЉИЉАНА ЉУШТАНОВИЋ

ИЗДАВАЧ:

ТЕМПУС ФОНДАЦИЈА BUDIMPEŠTA (TEMPUS PUBLIC FOUNDATION)

WWW.TKA.HU

WWW.CROCOOS.TKA.HU

МАЂАРСКА, АПРИЛ 2017

ЗА ИЗДАВАЧА:

ПЕТЕР ТОРДАИ, ИЗВРШНИ ДИРЕКТОР ТЕМПУС ФОНДАЦИЈЕ

ISBN 978-615-5319-35-8

CROCOOS ПРОЈЕКАТ ЈЕ ФИНАНСИРАН УЗ ПОДРШКУ ЕВРОПСКЕ КОМИСИЈЕ. ОВА ПУБЛИКАЦИЈА ОДРАЖАВА САМО СТАВОВЕ АУТОРА И АУТОРКИ, И КОМИСИЈА СЕ НЕ МОЖЕ СМАТРАТИ ОДГОВОРНОМ ЗА ЊИХ ИЛИ ЗА БИЛО КАКВО КОРИШЋЕЊЕ ИЗЛОЖЕНИХ ИНФОРМАЦИЈА.

САДРЖАЈ

I. УВОД

Увод (Естер Сегеди)

О буклету или о великим пословима малих тимова (Ана Пешикан)

II. CroCooS У ШКОЛАМА

Прича о променама (Јелена Јоксимовић, Оља Јовановић и Јован Комленац)

Плетимо мрежу заједно! Средња пољопривредна школа Зрењанин

Поверење! Пољопривредна школа са домом ученика

"Соња Маринковић", Пожаревац

Како до школе за сваког ученика? Пољопривредна школа са домом ученика

"Љубо Мићић", Пожега

Школа којој припадамо. Средња пољопривредно-прехрамбена школа

"Стеван Петровић-Бриле", Рума

Променили угао посматрања. Средња пољопривредно-прехрамбена школа, Сомбор

III. CroCooS - ПОГЛЕД СПОЉА

Фокус на Крокус! (Хуб Фридрикс)

Наравоученија из експеримента званог CroCooS (ЕКСПАНСИО, Будимпешта)

Стало нам је да спречимо осипање (Ана Пешикан)

УВОД

Драги читатељи и читатељке,

Публикација која је пред вама садржи резултате пројекта под називом: *Међусекторско трагање за начинима превенције раног напуштања школе (Cross-sectoral cooperation focused solutions for preventing early school leaving - CroCooS)*. Пројекат је трајао три године, од пролећа 2014. до пролећа 2017. године, и суфинансирала га је Европска комисија. Била је то интензивна вишегодишња сарадња између три јужно-европске и централно-европске земље, Србије, Словеније и Мађарске, а уз подршку данских и холандских колега који су у пројекту имали улогу „критичких пријатеља“.

Главни циљ ове сарадње био је успостављање система за рану детекцију ђака код којих постоји ризик да пре времена напусте школу (Early Warning System -EWS). Пробно истраживање, које се спроводило у 15 школа у земаљама из узорка, настојало је да истражи могућности примене EWS система да би се обогатио рад на превенцији ученичког напуштања школе на нивоу Европе.

Зашто је рано напуштање школовања, образовања или обуке (осипање) изузетно важно политичко питање у Европској Унији?

Осипање је, заправо, социјални индикатор који показује колики проценат младих узраста 18 до 24 године није завршио средњу школу или није укључен у неку врсту обуке. Шта то заправо значи? Постоје докази о директној повезаности нижег степена образовања са незапосленošћу, сиромаштвом, здравственим проблемима и социјалном искљученошћу. Осипање има озбиљан утицај не само на појединца већ и на цело друштво – држава има мањи приход од пореза, а више социјалних давања, расту друштвене неједнакости, повећава се проценат неактивног становништва, и слично. Када погледамо, стопа раног напуштања школовања јесте статистички податак. Међутим, иза тог броја стоје многе људске дирљиве приче, приче стварних људи чији су животи или искочили из колосека након напуштања школовања, или су, ипак, успели да се врате на прави пут. Сви ми који смо одговорни за унапређивање образовног система (доносиоци одлука, руководства школа, образовна администрација, пружаоци услуга, али и ђаци и родитељи) можемо пуно да научимо из тих прича.

Осипање ученика представља комплексан изазов на свим нивоима од нивоа појединца до националног и европског нивоа. Подаци показују да млади који прерано и заувек напусте образовање чешће имају девијантне животне путеве од детињства до одраслог доба и суочавају се са знатно већим бројем тешкоћа него њихови вршњаци који стекну одређену квалификацију. Бројни су разлози за то: друштвено-економске неприлике, породични проблеми, тешкоће у учењу или понашању, животне кризе, губитак самопоштовања - што су све веома честе појаве код младих.

Зато је од суштинске важности препознати како школска клима и односи између наставника и ученика утичу на ученичко напуштање школе. Но, неопходно је имати у виду и како су образовање и систем обука укотвљени у шири друштвено-политички контекст. Иако су важне позитивне промене у школама и брига за ученике коју показују наставници, морамо нагласити да је потребна и солидарност и посвећеност политичара решавању овог питања. Поспешивање социјале правде у земљи је једнако важан, ако не и важнији фактор од школе и наставника у борби против осипања.

По мом мишљењу, постављање стратешког циља да се стопа раног напуштања школовања у Европској Унији смањи испод 10% до 2020. године био је начин политичара да од земаља чланица траже да се боље фокусирају на своје социјалне системе и проблеме, као и да препознају најефикасније мере за унапређивање образовног система, социјалне политике, омладинског рада и друштвених проблема који су повезани са овим питањима, као и међусекторску сарадњу.

У постмодерном добу традиционалне заједнице се распадају, чак се и традиционалне породице мењају. Резултат тога јесте да велики број младих расте без подстицајног окружења. Зато би мотори за развој здравог друштва требало да буду појединци који су углавном задовољни својим животима, па су слободни у својим изборима. Неспорна је чињеница да сви делимо друштвену одговорност за подршку свакој младој особи, а посебно онима који искусе привремене или трајне тешкоће у управљању својим каријерама. У супротном, постоји висок ризик да упадну у вртлог лоших одлука и постану друштвено маргинализовани, а да њихова смањена партиципација у друштвеним, културним и политичким активностима доверде не само

до сиромаштва већ и до озбиљног демократског дефицита. Зато је одговорност сваке владе да изгради адекватан образовни систем, одговарајуће институције и њихове услуге.

Пошто не постоји само један разлог за напуштање школе, не постоји ни једно једноставно решење. На основу праћења система који су успешни у спровођењу бриге за младе, једна од препорука Европске комисије земљама чланицама јесте да се успостави систем који ће помоћи правовремено препознавање ђака који су у ризику и креирање интервенција које одговарају њиховим индивидуалним потребама. Образовни системи држава у Европи прилично се међусобно разликују, па не постоји једна тачна дефиниција или стандардизован опис система за рану детекцију ђака који су у ризику. Сваки од постојећих система за рану детекцију ризика дубоко је укореван у националне и локалне контексте. Без обзира на то, земље које се најбоље носе са овим проблемом (скандинавске, Холандија и неке англо-саксонске земље) имају неке заједничке карактеристике, а то су: инклузивно образовање, развијена култура сарадње међу наставним особљем и дуга традиција свеобухватне, системске, међусекторске сарадње.

Партнери на нашем пројекту морали су да се суоче са двоструким изазовом. Најпре са тим да ове добре карактеристике нису баш својствене образовним системима у нашем делу Европе. Што је значило да је потребан нови приступ и за развојни тим и за наставнике. Као друго, на самом почетку пројекта морали смо се усагласити око тога шта сматрамо системом за рану детекцију ризика. Било је захтевно ускладити жељену промену у институцијама са могућностима у оквиру пројекта и још изаћи у сусрет строгим захтевима које је поставила евалуација. Најозбиљнија дилема концептуалне природе био је однос између креираног система за рану детекцију и независног и аутономног унапређивања школа. Коначно, одговорност за решење овог питања препуштена је менторима, које слободно можемо звати "херојима CroCoos-a", јер су на месечном нивоу подржавали школе у изградњи њихових система за рану детекцију, користећи Смернице и Приручник.. Као последица, у три земље током једне и по године развијено је 15 пробних истраживања, која су била слична по циљевима, али јединствена у погледу реализације. Такође, има и сличности у резултатима, али су сви процеси били под утицајем локалних прилика, школских карактеристика, организационе културе и националних образовних система, као што показује детаљан извештај евалуације пројекта.

Овај буклет нуди увид у посвећеност рада школа и интересантна искустава наставника и мозаично представља професионалне елементе у поправљању процеса. Већина прича и описаних наравоученија наглашавају чињеницу да су пројектне активности повећале осетљивост наставног особља за овај проблем, ојачале њихове вештине у грађењу неопходног поверења према ђацима, што су први кораци ка мењању школске климе, а то касније може водити и развоју инклузивније школске културе. Верујемо да поред научних резултата и личних прича о успеху, промишљене речи и осмеси захвалности људи који су учествовали у пројекту представљају најважније његове исходе.

Пошто постоје разлике у постигнућима и стеченим искуствима међу различитим земљама, национални тимови и школе покушали су да пронађу најбољи начин да презентују своја искуства. У првом поглављу дали смо преглед метода спровођења пројекта, а затим следе приче наших школа, праћене кратким коментарима евалуатора и критичког пријатеља и погледом из академске перспективе.

Имајући у виду оне који заговарају став да је образовање уметност дубоко укоревана у практичном искуству, свесни смо да знање које се стекне у раду са школама може обогатити академска знања и сматрамо да је важно да се сви актери потруде да се узајамном сарадњом превазиђе јаз између теорије и праксе и да се усмеримо на спровођење резултата.

Буклет који је пред вама говори о томе шта се десило на нивоу школе, а завршни извештај о раду на пројекту даће дубљи поглед на питање зашто се то десило и помериће фокус са питања о имплементацији на питање институционализације нових метода. Оваква врста експериментисања и учења је есенцијална, јер је образовање комплексан вишеслојан систем који укључује бројне актере, па неке мере образовне политике или иновација на институционалном нивоу нису теоријски могуће .

Драги читаоче, уколико припадаш било којој образовној заједници, доносиоцима одлука, наставном или школском особљу, администрацији, истраживачкој заједници, родитељима или ђацима, било да оклеваш или си посвећен/а променама, било да си имао/ла добро или лоше искуство са осипањем и без обзира на ниво твог знања о теми топло ти препоручујем овај буклет. Након што упознаш неке од ових прича, предлажем ти да размислиш шта ти лично можеш да урадиш за проблем прераног напуштања школе.

Естер СЕГЕДИ, вођа пројекта

О БУКЛЕТУ ИЛИ О ВЕЛИКИМ ПОСЛОВИМА МАЛИХ ТИМОВА

ДР Ана Пешикан

Много је продуката настало у току рада на CroCooS пројекту. Један од њих је и буклет који је пред вама. Превасходни циљ буклета јесте дисеминација резултата рада школа у пројекту. У пројекту је учествовало 15 школа, по пет из сваке земље: Мађарске, Словеније и Србије, и то што се збивало у школама представља срж овог пројекта.

У свакој школи формиран је EWS тим¹ и они нису само примењивали инструменте и алате који су развијени у пројекту већ су их адаптирали специфичним условима у школи, а често и креирали нове алате за рад које су делили са осталим школама и колегама у пројекту. Међутим, посао EWS тимова је био много више од тога. Сваки школски EWS тим морао је да озбиљно припреми терен и изгради основу за успостављање система за рано детектовање, праћење и помагање ученицима који су у ризику, а то није био ни мало лак посао. Школе се, по правилу, не баве систематски осипањем ученика и то је значило да је сваки Тим морао много тога да покрене и промени у својој средини: да сензитивизира друге колеге и запослене у школи за важност проблема осипања; да покуша да их заинтересује да се активно укључе у праћење ученика и рад са њима; да поред запослених у школи укључе ученике, али и сараднике из партнерских институција у локалној средини; да креирају наменске активности које ће бити у складу са специфичним условима и карактеристикама школе и социо-културног миљеа у коме раде; да са колегама покрену питање квалитета наставе/учења, као начина да се утиче на осипање; да покрену рад на развоју бољих односа између ученика и наставника; да постепено и стрпљиво раде на ученичком развоју осећаја припадности одељењу и школи, на развоју односа поверења међу актерима у школи, на развоју подржавајуће и безбедне школске климе која ће слати ученицима, али и родитељима и локалној средини поруку да је сваки ученик важан!

У буклету се налази само делић активности школских тимова. Као код леденог брега и овде се види само део целе слике, а снага и домет CroCooS пројекта су знатно већи. Много тога је урађено, освешћена је важност овог проблема како за појединца тако и за друштво, успостављен је систем за праћење и превенцију осипања у школама и са радом сваког Тима покренуле су се разне промене у школи. Кроз пројекат сви заједно смо покушали да поставимо ослонце да се те новине одрже и даље развијају у школама. Осипање је озбиљан проблем који води у социјалну ексклузију и његово спречавање није посао некога другог, него сваког од нас, или како би рекао Џон Кенеди: „Ако не ми, ко? Ако не сад, кад?“

¹ Тим за рану детекцију ученика код којих постоји ризик да напусте школу

Школе које су учествовале у пројекту у Србији:

Зрењанин

- Средња пољопривредна школа

Пожаревац

- Пољопривредна школа са домом ученика, "Соња Маринковић"

Пожега

- Пољопривредна школа са домом ученика "Љубо Мићић"

Рума

- Средња пољопривредно-прехранбена школа "Стеван Петровић-Бриле"

Сомбор

- Средња пољопривредно прехранбена школа

ШКОЛЕ У УЗОРКУ

менторка: Оља ЈОВАНОВИЋ	Ментор: Јован КОМЛЕНАЦ
<p>Средња пољопривредна школа, Зрењанин</p> <p><i>Тим</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гордана Мутавџић, психолошкиња, координатока EWS тима 2. Александра Родић, наставница 3. Веселинка Никин, наставница 4. Исидора Вуков, наставница 5. Горан Михајлов, наставник <p><i>Директорка:</i> Милица Дамјановић-Томић</p>	<p>Средња пољопривредно-прехранбена школа „Стеван Петровић-Бриле“, Рума</p> <p><i>Тим</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Милица Пандурчић, педагошкиња и коридинаторка EWS тима 2. Бојана Гравоња, наставница 3. Драгана Вуловић, наставница 4. Александар Мишковић, наставник 5. Милан Пуповац, директор школе <p><i>Директор:</i> Милан Пуповац</p>
<p>Пољопривредна школа са домом ученика „Соња Маринковић“, Пожаревац</p> <p><i>Тим</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Драгана Радовановић, педагошкиња и координаторка EWS тима 2. Слободан Павловић, психолог 3. Драган Ристић, инжењер пољопривреде 4. Велибор Јанковић, наставник Физичког васпитања 5. Милена Јовановић, библиотекарка и наставница Грађанског васпитања <p><i>Директор:</i> Видоје Вукашиновић</p>	<p>Средња пољопривредно прехранбена школа, Сомбор</p> <p><i>Тим</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Јасмина Шолаја-Раденковић, наставница 2. Арсен Мијатовић, наставник 3. Јасна Косановић, педагошкиња 4. Драгана Радаковић, секретарка школе 5. Татјана Његомир, наставница <p><i>Директор:</i> Јово Ћато</p>
<p>Пољопривредна школа са домом ученика „Љубо Мићић“, Пожега</p> <p><i>Тим</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Весна Вуковић, специјална педагошкиња 2. Мирослав Ђурић, наставник 3. Божина Чоловић, педагошкиња 4. Данијела Негројевић, педагошкиња 5. Јелена Ђерасимовић, наставница <p><i>Директор:</i> Којо Бошковић</p>	

ПРИЧА О ПРОМЕНАМА

Јелена Јоксимовић, Оља Јовановић и Јован Комленац

Шта се дешава када ђак напусти школовање? Ко је за то одговоран? Ко може да помогне да се то не деси? Током годину и по дана у пројекту, заједно са школама трагали смо за одговорима на ова питања и развијали процедуре реаговања у ситуацијама које су, вероватно, најтеже за сваког ко ради у образовању. Активности на успостављању школе која брине о сваком ђаку одвијале су се на три нивоа: нивоу целокупне школе, нивоу тима и нивоу индивидуализованог рада са појединим ђацима. Био је то рад који је настојао да унесе промене у школску климу, са циљем да се дугорочно изграђује нова школска култура. Било је то акционо истраживање у коме смо свакодневно заједно са члановима школског колектива прво пажљиво ослушкивали, тумачили и разумели школску праксу, а затим прилагођавали циљеве, спроводили интервенције и уносили промене.

Промене у школама

Промене у школама дешавају се, нажалост, много чешће спонтано, стихијски него плански. Да би се циљано увела промена, неопходна је посвећеност и подршка свих запослених и руководства школе. Најчешће психолошко-педагошка служба и одељењске старешине брину о ђачком напуштању школе. То представља добро полазиште, али је неопходно отићи корак даље. Помоћ у тој изградњи школе која брине о сваком свом ученику био је CroCooS пројекат са својим бројним активностима на којима се радило. На сваком радном састанку Школског тима за борбу против осипања кроз жив, озбиљан и дубок дијалог помањала се атмосфера промене. Много тога је урађено: развијене су базе података о ђацима код којих постоји ризик да напусте школовање, процедуре за реаговање када се препозна ризик, локална мрежа партнера школе, који су незаобилазни у решавању проблема напуштања школовања; радило се на побољшавању квалитета наставних и ваннаставних и ваншколских активности; заједнички, уз учествовање целог колектива, изграђени су наменски ђачки простори, да ђаци осете да су „своји на своме“; припремане су многобројне и разноврсне манифестације и активности чији је циљ био да ученици развију осећај припадности својој школи; развијана је свест локалне заједнице да је школа значајан партнер за унапређивање живота у заједници. Кроз разноврсне активности, школе из пројекта постале су узори другим школама како се одговорно доносе аргументоване одлуке, како се дефинишу циљеви и планирају интервенције, како се професионално и компетентно носи са комплексним проблемом напуштања школовања.

Промене у школском колективу

Ако се чује од директора/ице или било ког наставника/ице у школи да је проблем њихових ђака и њихов професионални проблем, јасно се оцртава стаза промене која је кренула од школских тимова за спречавање осипања, али се разгранала и захватила целокупни колектив. Та стаза почиње са променом у разумевању проблема осипања, а води ка промени у понашању, у реаговању на проблем који се појавио. Кроз рад на пројекатским активностима, наши петочлани тимови постали су добро припремљен и флексибилан систем за борбу против осипања. Систем који је развио адекватну методологију, а са њом и вештине да осетљиво препознају прве знаке осипања, да организују превентивне мере и правовремено интервенишу и то прилагођено специфичностима сваког појединог ђака, али и да мобилишу друге у колективу да се активно укључе у ове активности.

Промене у нама, националном тиму

Били смо у различитим улогама, пуно преговарали, али смо сарађивали ефикасно и интензивно учили. Радили озбиљно, али лако, јер је тако када тим дели исте вредности. Учили смо како се те вредности тестирају у најизазовнијим случајевима, у онима с којима нисмо имали много искуства и биле су нам далеке. Захвални смо школама што су нас својим односом стално подсећале како велик и важан посао радимо сви ми који радимо на развоју квалитетног образовања у друштву у којем оно још увек није приоритет.

ПЛЕТИМО МРЕЖУ ЗАЈЕДНО

Средња пољопривредна школа, Зрењанин

ГДЕ СМО БИЛИ НА ПОЧЕТКУ ПРОЈЕКТА?

Из године у годину повећавао се број ученика који напуштају нашу школу. Бројни су разлози били у питању, од превремене трудноће, недостатка финансијских средстава, до насиља, како вербалног, тако и физичког. Упркос томе, осипање ученика није било препознато као значајан проблем наше школе. То је био један од повода да се наша школа укључи у овај пројекат.

ШТА СМО ЖЕЛЕЛИ ДА ПОСТИГНЕМО?

- Сарадњу ученика различитих разреда и образовних профила у креирању бољег и лепшег школског амбијента, као и сарадњу усмерену на стварање још подстицајнијег школског окружења у коме се сви ученици пријатније осећају.
- Развој осећаја припадности ученика школи и одељењу, а тиме и њихову бољу интеграцију у одељење и живот школе уопште.
- Представљање наше школе у локалној заједници, а посебно будућим ученицима, као школе која брине о својим ученицима и њиховим потребама.
- Смањење броја ученика који напуштају школу пре стицања дипломе и повећање броја ученика који ће уписати нашу школу.

Картнице добродошлице за ученике првог разреда

ШТА СМО ДОБИЛИ...

...КАО ШКОЛСКИ ТИМ?

Наш тим је састављен од људи различитих струка, афинитета и начина размишљања. Свако понаособ је научио на који начин може препознати суптилне сигнале ризика од осипања, како прићи и подржати ученика који је у ризику да напусти школу. Кроз процес сарадње и тимског рада плели смо мрежу подршке за ученике у ризику како би наставили школовање и стекли диплому.

Научили смо боље да слушамо, да сваки проблем посматрамо очима ученика, да их разумемо, да им дајемо савете уколико их затраже, као и да их охрабримо да се носе са проблемима и да будемо уз њих. Научили смо да је потребно препознати и прихватити проблеме са којима ученици долазе, али и научити их да не постоје нерешиви проблеми и да смо ту да их заједно решавамо.

...КАО ШКОЛА?

Чини се да је мрежа коју смо ткали око наших ученика, премрежила целу школу. Наставници у већој мери међусобно размењују идеје, искуства, знања. Оријентација ка ученику се препознаје у већој мотивацији појединих наставника да упознају своје ученике, њихова интересовања, тешкоће са којима се суочавају, те да им кроз наставу помогну да стекну више знања. Активирале су се многе секције, ученици се осећају довољно слободно да предложе одређене активности, а наставници да им изађу у сусрет, уз подршку нашег тима. Многе радионице и активности које смо реализовали осмишљене су на овај начин.

Ученичка ТВ станица

...КАО ЛОКАЛНА ЗАЈЕДНИЦА?

Заједно са локалним партнерима плели смо мрежу подршке око наше школе и наших ученика. Локалне partnere смо упознали са значајем бављења осипањем ученика, како за школу тако и за њих као будуће послодавце. Чланови тима су учествовали у изради *Локалног акционог плана за младе*, у ком је значајно место заузела и тема превенције осипања.

...А УЧЕНИЦИ?

Нама је довољан њихов осмех који приметимо на ходнику школе, али видимо и друге ефекте: њихову иницијативу и самопоуздање при изношењу нових и креативних идеја; све мањи број размирица, које се више не завршавају тучом и сузама већ загрљајем помирења; приметна је жеља да помажу једни другима при савладавању градива и различитих животних ситуација. Изгледа да су и они исплели своју мрежу подршке.

ШТА ДАЉЕ?

Тим ће наставити да постоји и функционише и сваки наставник који пожели моћи ће да му се придружи. Упитници, базе података и алати постају део наше свакодневне праксе, јер смо увидели на који начин школа у целини може имати добити од њихове примене. Ниједан ученик неће више напустити нашу школу, а да Тим и школа нису предано радили да га задрже. Овај појекат је променио нашу школу, наставнике и ученике. На боље.

ПОВЕРЕЊЕ!

Пољопривредна школа са домом ученика „СоњаМаринковић“, Пожаревац

Искуство рада на пројекту можемо описати као подстицајно и развојно. Омогућило нам је да развијамо сопствену праксу када је у питању превенција раног напуштања школовања. Отворио се нови простор за рад са ученицима у ризику од осипања. Промена је почела од нашег малог тима, да би се затим ширила на разредне старешине, друге наставнике, цео колектив и социјалне партнере.

Научили смо како препознати, укључити и подржати ученике у ризику од осипања. Сви смо заједно учили кораке кроз праксу. Превенција осипања, подсећање на факторе ризика и детекција ученика у ризику постепено су постале редовне теме на састанцима одељенских већа и наставничког већа. Изградили смо и базу ученика у ризику од осипања.

Пројекат нас је оснажио да планирамо индивидуалну подршку за ове ученике кроз индивидуални образовни план (ИОП). Усмерили смо се на изградњу односа поверења, препознавање и употребу снага ученика; у циљу адекватне подршке у смеру остваривања потенцијала и добре интегрисаности ученика у школску заједницу. Научили смо да никада не треба одустати ни од једног ученика, ма како обесхрабрујуће ситуација деловала, јер је у питању будућност и живот једне младе особе и јер је то наша дужност као наставника.

Пројектом организоване активности утицале су на односе унутар школске заједнице. Речи као што су: поверење, ненасилна комуникација, подршка, тимски рад, изградња школског идентитета описују климу и односе које смо градили првенствено међу ученицима, али и осталим актерима школског живота (ученици, наставници, родитељи, партнери). На томе смо радили кроз низ активности:

- Оформили смо тим за вршњачку медијацију који је радио на промоцији асертивне комуникације и превенцији насиља, чиме смо допринели томе да школа буде још безбедније и пријатније место за све ученике. Обезбедили смо и простор за функционисање тима.
- Секције су омогућиле ученицима у ризику да испоље креативност, проактивност, открију таленте, допринесу промоцији школе, покажу хуманост и добију афирмацију за продукте свога рада. Као чланови драмске, музичке и рецитаторске секције учествовали су у одржавању приредбе *Ја сам човек, ти си човек - заједно будимо људи* и прикупили новац за лечење болесног друга и снимили леп промотивни филм о нашој школи.
- Кроз сусрете са светом рада, помогли смо ученицима прве године да тестирају своја интересовања и изборе, да пронађу добробит и смисао у школовању и вежбају постављање циљева.
- Ојачали смо везе међу ученицима, омогућили професорима да их боље упознају и да се зближе са њима на излету и у ученичком дому.
- Учили смо једни од других у наставном колективу. Ставили смо акценат на већу активацију ученика у наставном процесу кроз низ угледних часова и тимску наставу и подсетили се димензија квалитетног оцењивања. Радили смо на томе да ученици буду још мотивисанији, укљученији, да квалитетно уче и лакше прате сопствени напредак.

Детаљ са школског турнира у малом фудбалу

- Све би било теже да нисмо имали и спољашње партнере од којих смо добили подршку при интервентним али и превентивним активностима у виду трибина и радионица на разне теме (превенција насиља, болести зависности, безбедност на интернету, репродуктивно здравље, додела стипендија, и др.).

Желимо да поменемо и нашег ментора Јована. Помогао нам је да прилагодимо пројектне захтеве потребама наше школе. Без његове сарадње, вођења, саветовања и подршке, Тим не би могао да спроведе све планиране активности.

Привели смо пројекат крају, при чему је наша борба за превенцију осипања тек почела.

КАКО ДО ШКОЛЕ ЗА СВАКОГ УЧЕНИКА?

Пољопривредна школа са домом ученика „Љубо Мићић”, Пожега

Како смо се припремили за путовање?

Почетак пројекта доживели смо као нови професионални изазов с којим се раније нисмо срели, али смо били спремни да сазнајемо, откривамо, сарађујемо и стварамо у духу пројекта. Очекивали смо флексибилност, пошли смо од онога што су снаге и потребе наше школе и локалне заједнице и на тим основама планирали активности на различитим нивоима школског живота - активности усмерене на развој школе као подстицајног окружења за све ученике, активности усмерене на одређене групе ученика под ризиком од напуштања школе, као и активности развијане са циљем да обезбеде наставак школовања појединачних ученика.

Како смо путовали?

Друг на друму је увек велика и разонода и помоћ.Наша подршка на овом путовању била је менторка Оља, уз коју је ово путовање било лакше, забавније и успешније, а ми сигурнији и ојачани.Важан сапутник су нам биле и друге пољопривредне школе које су учествовале у пројекту, јер смо размењивали искуства, разговарали о тешкоћама на које наилазимо, али и идејама како да их превазиђемо.

Које су добити од овог путовања?

Највећа добит од овог пројекта је била постепена изградња система за рано препознавање ученика који су у ризику да напусте школу. Школа сада има свеобухватне податке о ученицима који су напустили школу, као и о ученицима који су у ризику да напусте школу.Додатна добит је што нам је пројекат олакшао рад и планирање различитих аспеката школског живота кроз систематично обезбеђивање ваљаних и ажурираних података.Пошто је успостављање и јачање сарадње била црвена нит овог едукативног и креативног процеса, то је омогућило заједничко учење свих укључених партнера и изградњу узајамног поверења. Кроз заједнички рад са одељењским старешинама на спречавању осипања пројекат је обезбедио и веће ангажовање неких до тада мање активних колега.

Шта смо све радили и урадили?

- Направили велику промоцију школе у локалној заједници и у основним школама, како бисмо постали један од могућих избора за будуће средњошколце;
- Укључили ученике у активности усмерене на спречавање осипања, са њима снимили кратке ученичке филмове о осипању, подржали Тим пријатеља за пружање вршњачке подршке и основали Дневну собу за ученике, како би сваки ученик осетио да је значајан део школе.
- Увели Интернет у школу, што је посебно важно ученицима из сиромашнијих породица.
- Радили систематски на јачању ученичког осећаја припадности школи, кроз стручне излете, креирање мајица и качкета са логоом школе, али и стварање отворене, безбедне и толерантне климе у школи.

- Тема осипања је постала тема о којој се у нашој школи разговара. Велики број ученика и наставника активно се укључио у активности превенције осипања ученика из школе.
- Започели смо изградњу новог имиџа школе у локалној заједници као школе која брине о сваком ученику. Захваљујући свим тим активностима, ове школске године уписали смо у први разред 105 ученика, тј., 24 ученика или једно одељење више него у претходној години.

Развој осећаја припадности школи

Наш савет?

Када се осврнемо на претходни период видимо пуно изазова и пуно дилема са којима смо се сусретали на овом путу, али, такође, видимо и једно драгоцено искуство и значајан напредак који смо остварили ми као Тим, али и наши ученици, наставници и школа у целини. Наше путовање се наставља, а циљ нам је развој школе по мери сваког ученика.

Стога, уколико Вам се овај циљ чини значајним, не пропустите да пођете на ово путовање – драгоцено је за све, од ученика и школе до образовног система!

ШКОЛА КОЈОЈ ПРИПАДАМО

Средња пољопривредно-прехранбена школа „Стеван Петровић-Бриле“, Рума

У нашој школи су се са CroCooS пројектом десиле значајне промене. Кроз читав низ активности радили смо на стварању позитивне слике о школи у локалној заједници, али, пре свега, на стварању позитивне климе међу ученицима.

С обзиром да је 65% наших ученика из сеоских средина, посебан изазов било је обезбедити простор који ће ученици, док чекају превоз, користити у школске сврхе или за дружење. Зато смо одлучили да централна активност пројекта у нашој школи буде формирање Ученичког кутка, простора који ће ученици користити како за опуштање и разоноду, тако и за вршњачко учење. Кутак је постао и много више од тога, то је место у коме се сада укрштају услуге и активности различитих локалних партнера (секције, предавања, обуке, итд).

Адаптација ученичког кутка

Поред тога, УСПЕЛИ СМО и да:

- припремимо приручник о промоцији школе, са истицањем снага наше школе;
- снимимо ученички филм за промоцију наше школе у основним школама;
- припремимо први број ученичког годишњака;
- организујемо семинар за унапређивање квалитета наставе на ком је учествовао целокупан наставнички колектив;
- организујемо стручне екскурзије, предавања и различите образовно-васпитне активности за ученике, али и остале учеснике у животу школе;
- пружимо индивидуализовану подршку ученицима у ризику од напуштања школе.

Пројектне активности *утицале су на различите аспекте школског живота* - догодиле су се промене у самом раду школе, промене у животу ученика, промене у наставном процесу, али оно што је најбитније јесте да је осипање ученика постало тема о којој се чешће говори у школи и тема којом се активно бавимо не само ми у Тиму већ и други запослени у школи. Од велике користи су нам били алати изграђени кроз пројекат, које је Тим примењивао у настави са свим ученицима и посебно у раду са ученицима који су у ризику од напуштања школе.

Осипање ученика је питање које захтева *сарадњу* и то не само унутар школе. Кроз активности које смо организовали продубљена је сарадња са локалном самоуправом и пословним партнерима. Нека предузећа понудила су стручне праксе за наше ученике, а исто тако и могућност запошљавања најбољих ученика, што је драгоценост имајући у виду социјалну структуру наших ученика. У оквиру пројекта веома је значајна била улога менторке Оље, која је у сваком моменту била спремна да отворено комуницира са Тимом, да помогне, укаже на пропусте, али и да похвали добро спроведену активност и праву идеју. И национални координатори су били увек ту приликом решавања недоумица и давали врло конструктивне смернице за даљи рад.

Као *критичну тачку* пројекта и изазов за даљи рад издвајамо укључивање свих чланова школског колектива у превенцију осипања ученика. Да би та сарадња била успешнија потребна је промена у разумевању сопствене професионалне улоге код већине наставника у школи, што је велики задатак за целину образовања у Србији.

НАШ САВЕТ

На основу нашег искуства, за успешност пројекта од великог значаја је улога директора школе. Препоручили бисмо да директор не буде само инстанца која одобрава рад на планираним активностима већ да буде члан школског тима и активно учествује у његовом раду. Упоредјујући искуства школа из пројекта, чини нам се да је то важна карика за озбиљно и систематско бављење осипањем у школи и за успешност рада школског тима.

Можемо се похвалити да све већи број ученика, али и њихових родитеља са поносом осећа и изражава припадност нашој малој школској заједници, јер ми БРИНЕМО О СВАКОМ УЧЕНИКУ.

ПРОМЕНИТИ УГАО ПОСМАТРАЊА

Средња пољопривредна школа, Сомбор

CroCooS пројекат унео је заокрет у нашу свакодневну педагошку праксу. Било је изазовно променити угао посматрања и начин односа према проблему раног напуштања школовања. Заједничким снагама изградили смо систем за рано откривање ученика у ризику од напуштања школе, њихово праћење и превенцију осипања. Управо системска тачка гледања на проблем осипања је агенс промене и носилац квалитета који је обогатио нашу праксу.

Процес пружања подршке ученицима је почео са детекцијом ученика у ризику и израдом базе података. Рад на бази нам је омогућио да издвојимо факторе ризика, да научимо разредне старешине да прате све ученике и препознају ученика који има проблем. Иако се о ученицима који се боре са потешкоћама и раније причало, како у спонтаним разговорима у зборници тако и на састанцима одељенских већа, сада смо разговоре о њима ставили у контекст препознавања ризика и превенције напуштања школовања. Ова промена је допринела усмеравању свих наших напора ка том једном циљу - како задржати ученика и пружити му адекватну подршку. Постали смо свеснији ризика од осипања.

Направили смо 10 индивидуалних образовних планова. Радили смо на томе да сваки ученик добије шансу, да кроз наше деловање схвати да ту шансу има и да је не сме пропустити. Трудиле смо се да подржимо сваког ученика да искаже своје квалитете, да се осећа сигурно и прихваћено и да напредује на наше задовољство, задовољство његове породице и друштва у целини. У томе смо имали велику подршку разредних старешина, родитеља, старатеља, васпитача из дома за децу без родитељског старања и комплетог колектива наше школе.

Као део система, направили смо процедуре за праћење, не само ученика у ризику, него и ученика који напусте школу. Сада водимо прецизну евиденцију и о овим ученицима и трудимо се да их пратимо и након одласка из наше школе. Годишња стопа осипања у целој школи (400 ученика) сада износи 0,5%. Овако ниској стопи допринео је, поред индивидуалног рада са ученицима, и рад на неговању подржавајуће климе.

Тежили смо да градимо климу у којој ће се сваки ученик осећати као активан и значајан члан наше велике школске породице. Издвојићемо неке од активности које су допринеле реализацији овог циља:

- Одржали смо радионицу комуникацијских вештина за ученике у ризику и њихове родитеље. Оснажили смо их да схвате важност асертивне комуникације у процесу решавања конфликта, као и да сагледају конфликтне ситуације очима друге групе, да разумеју своје и туђе потребе које се налазе испод конфликта.
- Организовали смо спортске активности за професоре и ученике како бисмо допринели стварању веће блискости међу њима и градили однос поверења. Активности су се водиле под слоганом Спортот против насиља.

Радионица асертивне комуникације са родитељима и ученицима

- Снимили смо два промотивна филма о школи у чију израду смо укључили ученике у ризику. Сам процес снимања и касније поглед на продукт који су урадили, допринели су да се ученици осећају важно, успешно и виде себе као део целине, јер јесу важни, успешни и значајни чланови наше школске заједнице.
- Велику подршку су нам пружиле и партнерске организације које су реализовале едукативне радионице, трибине и предавања на теме превенције насиља, превенције болести зависности, развијања родне равноправности и неговања репродуктивног здравља.

Наша прича није овде стала. У оквиру пројекта започели смо адаптацију простора - ученичког кутка - у којем ће ученици моћи активно да проводе слободно време, уређују и воде школски радио, уче и друже се, а све у циљу да школу прихвате као другу кућу и остварују квалитетније међусобне односе, без обзира на разред и одељење које похађају.

СroCooS пројекат је само почетак. Наставићемо да радимо на развоју система за детекцију ученика у ризику и пружаћемо им подршку како би сутра били млади људи са развијеним способностима, вештинама, умењима, изграђеним знањима, али и усвојеним вредностима, које ће им омогућити да буду продуктивни, самостални и успешни млади људи.

За крај, желимо да поменемо да нам је подршка ментора Јована била значајна у раду, јер смо се укључили у процес који је захтевао вештине планирања, прављења буџета, вођења документације, извештавања, као и организационе вештине и вештине презентације. Увек смо добили продуктивне савете и одговоре на сва питања и недоумице.

CroCooS - ПОГЛЕД СПОЉА

ФОКУС НА CROCOOS!

Превенција раног напуштања школовања као централна тачка унапређења целокупне школе

Хуб Фридрикс, дипл.инг
Експерт/критички пријатељ у CroCooS пројекту

Слика. Лако је свакоме од нас да се замисли у улози ђака који полази у нову школу. Можда се пита: „Да ли ћу наћи пријатеље овде? Хоћу ли бито популаран?“ или „Да ли ће ме наставници волети? Да ли ће бринути о мени?“ или „Како ћу моћи да учим овде? Хоћу ли бити довољно паметан?“ Или, што је најчешће: „Хоћу ли бити безбедан овде? Да ли ће ме малтеретирати или зачикавати?“ или чак „Да ли ће ме опљачкати или претући?“ Ова питања откривају наше основне психолошке потребе за емоционалном и физичком сигурношћу, за блиским и подржавајућим односима, за осећајем повезаности и припадања, за аутономијом или учешћем у ономе што нам се дешава, као и осећајем способности, убеђења да смо особе које су способне да уче и *успешно заврше школовање и добију диплому.*

Разумевање. Фокус на овим потребама управо је оно како су школе у CroCooS пројекту схватиле изазов ношења са превенцијом раног напуштања школовања. Наравно, било је различитих приступа између EWS тимова и ментора, у зависности од школског контекста. Школе су најпре желеле да изграде осећај припадања код својих ђака, да се сви ђаци осећају добродошлим, поштованим и укљученим у живот школе. Тако су ђаци активно учествовали у свим наставним и ваннаставним активностима. Након тога су на ред долазили проблеми појединачних ђака у ризику. EWS тимови били су свесни бројних разлога за осипање ђака. Како су то научници дефинисали: рано напуштање школовања је резултат дуготрајног мултидимензионалног процеса на који утиче широк спектар унутар школских и ваншколских искустава и до сада још неразјашњених комплексних веза између тих узрока. Ово значи да за школе и њихове ђаке код којих постоји ризик да напусте школу морају бити предузете неке опште и неке специфичне мере. Панацеа, чаробни општи лек, против превременог напуштања школовања не постоји. Спречавање осипања је изазов и напор за све нас.

Комплексност. Инспирисани материјалима као што су CroCooS смернице и алатке, EWS тимови, ментори и националне координаторке ентузијастично су започели широку палету активности усмерених на унапређивање школа. Имали сте прилику да на претходним страницама овог буклета видите детаљније описе ових активности у приказима појединих школа и њихових приступа.

Током пројекта EWS тимови и њихови ментори морали су да се баве и превазилажењем разноврсних комплексних ситуација, које су захтевале улагање великих напора. Неке од њих су: анализа актуелне ситуације у школи, непостојање података о осипању ученика, незаинтересованост колега за проблем осипања, недостатак времена, дефинисање приоритета, примена постојећих и развој нових алатаки, пропуштање тренутка (моментума), фрустрације EWS тимова због недовољно промена које доносе образовне политике, укључивање родитеља и партнера ван школе (локалне власти, сектора здравства, невладиног сектора, полиције), а када се дође до самог ђака који је у ризику, какав приступ да

изаберемо? Каква је врста менторства или подршке потребна поједином ученику? У овом процесу, у коме се осипање поставило као основа за целокупно унапређивање школе, EWS тимови били су суочени са бројним аспектима организације рада у школи. Овде није био изазов само задржати ђаке већ и укључити све актере (ђаке, родитеље, руководство школе, наставно и ненаставно особље, локалне власти итд). Спречавање осипања је напор свих нас!

Постигнућа. Понекад особа која није директно укључена у рад боље може са дистанце да сагледа одређени феномен. Након читања свих извештаја школа и ментора, заиста желим да честитам свима коју су учествовали у CroCooS-у и пробним истраживањима која су се показала успешним. Засигурно, пуно циљева је било зацртано у CroCooS-у: подизање свести о потреби активирања у превенцији осипања, што значи и утицање на целокупни образовни систем (националне образовне мере, имиџ школе, школска клима, школска стратегија и политика, учење и настава оријентисани на ученика, родитељи, курикулум, образовни распореди, укљученост руководства и целог школског особља, као и пружаоца различитих услуга везаних за децу, итд); развој професионалних компетенција за рад на осипању, менторисање и вођење школских тимова; потребна инфраструктура (регистравање ученичког одсуства са наставе, налажење извора финансирања, дефонисање приоритета); обезбедити креативност и одлучност у појединачним случајевима; *унапредити сарадњу у тимовима; унапредити управљање и уношење иновација; упознавање других са пет повезаних теметских области у превенцији напуштања школовања: управљање школом, подршка укључењу ђака, наставника, родитеља и породица и других заинтересованих страна; и на послетку, али не и најмање важно - задржавању ђака у школи!*

Све ово значајно доприности постојећем корпусу знања која потврђују добробити од развоја школе као заједнице. У школама у којима влада јак осећај заједнице, ђаци су више мотивисани, етичнији и више алтруистични, имају боње развијене социјалне и емоционалне компетенције и избегавају различита ризична понашања, као што су злоупотреба дрога и насиље.

Наравоученија. Након проласка кроз компликоване фазе пројекта у којима се повремено чинило да сви уложени напори не дају жељени ефекат, мелем на рану било је прочитати Бојанин коментар на крају дана. Она је наставница у средњој пољопривредној школи „Стеван Петровић-Бриле“ у Руми (Србија) и рекла је: „Сада, након тешког рада током ове две године, ова школа брине о свим ученицима... сада ми можемо рећи да смо професионални ментори за проблем осипања...заиста смо задовољни...ми имамао снажну вољу да подржимо овај пројекат и учествујемо у његовом наставку у сваком погледу“. Ради се о ђацима у ризику, послушајмо их: **„Помозите ми да останем у игри! Нека брига јака за сваког ђака важи и за мене!“**

НАРАВОУЧЕНИЈА ИЗ ЕКСПЕРИМЕНТА ЗВАНОГ CROCOOS

Петер Радо, ЕКСПАНСИО, партнерска организација задужена за евалуацију, Будимпешта

Циљ евалуације у овом пројекту првенствено је био прикупљање података о процесу спровођења пробних истраживања, а не оцена самих пробних истраживања. Упркос томе, праћење развоја пројекта у три земље дало је шири увид о променама у њима. Због различитих контекста, један исти пројекат, са истим елементима пробног истраживања имао је различите резултате у земљама у узорка. У Мађарској, Србији и Словенији смернице за спровођење *Система за рано откривање ризика од осипања*, алатке за наставно особље, менторска подршка и директна финансијска подршка били су једнако доступни, али различито су заживели. У евалуацији пројекта детаљно су описани резултати, промене и разлике међу овим земљама, али овде ћемо назначити само најважније и најинтересантније налазе.

Перцепција најчешћих разлога за осипање. Руководства школа као главне разлоге за осипање видела су у недостатку породичне подршке, ниској мотивацији ђака (у свим земљама), сиромаштву (у Србији и Словенији), неуспеху у учењу (у Мађарској и Словенији), лошем избору школа и притиску вршњачке групе (у Словенији). Најчешћи разлози међу наставним особљем су: ниска мотивација, мањак породичне подршке (у свим земљама), сиромаштво и несупех у учењу (у Мађарској и Словенији), лош избор школе (у Србији и Словенији) и притисак вршњачке групе (у Мађарској и Словенији). Како је пробно истраживање напредовало, тако се видео заокрет у **перцепцији одговорности** родитеља и ђака и то се посебно примећује у одговорима школских руководства у Мађарској и у Србији, као и код наставног особља у Мађарској. Да би се разумео овај податак важно је анализирати развоје система за рано откривање ризика у овим школама, као и процес оснаживања ових школа за превенцију осипања. У исто време, **хоризонтална одговорност** и сарадња школа са родитељима требало би да буде унапређена.

Типични сигнали упозорења да постоји ризик од осипања које препознају наставници јесу промене у понашању ученика, одсуствовања са наставе, пад у школском успеху, ниска мотивација и социјална изолација у разреду. Постоји велики оптимизам школског руководства и наставника о оспособљености наставника да препознају ове сигнале. **Разредне старешине** играју улогу главне споне у свим врстама односа у школи, што их чини кључним актерима у систему за рано откривање ризика од напуштања школе и раду на његовој превенцији. Пробна истраживања имала су веома важну улогу у подстицању ангажовања директора/ки школа. Сарадња је интензивизирана и тиме што је радом EWS тима често координирао члан школског руководства или неки одељењски старешина.

Рад система за праћење ђака. Инструменти за праћење ђака могу се заснивати на евиденцији ђака са тешкоћама у учењу, угрожених ђака и оних који су у ризику од напуштања школовања. То у великој мери зависи од образовне политике и националних прописа. У Србији, прописи обавезују школе да редовно прикупљају податке о осипању. У Мађарској и Словенији удео школа које прикупљају ове податке је порастао, а у Словенији је порастао и удео школа које прикупљају информације о ђацима са сметњама у развоју. У овим случајевима то је добар утицај пробног истраживања. Но, ове евиденције о ђацима више служе за интерно и екстерно извештавање него за обавештавање наставног особља.

Будући да је овај пројекат био експерименталан, поред позитивних резултата важно је анализирати и неуспехе. Значај подршке школског руководства и кључна улога разредног старешине су очигледни. Пробно истраживање даје корисне савете о томе како идентификовати кључне актере, те како да се примени систем на институционалном нивоу, са неопходним освртом на специфичне националне контексте. Поред тога добили смо информације о потреби јачања педагошке и методолошке основе, студије случаја ђака у ризику и информације о бројним ефектима примене подстицаја на институционалном и индивидуалном нивоу. Све што смо научили кроз овај пројекат биће обједињено у препорукама за образовне политике, које ће представљати кључни резултат овог пројекта.

СТАЛО НАМ ЈЕ ДА СПРЕЧИМО ОСИПАЊЕ

Проф. Др Ана Пешикан
Филозофски факултет и Образовни Форум, Београд

Као што сте видели у буклету, главне активности око спречавања осипања ученика дешавале су се у школи. Ово је важно из два разлога. Прво, зато што скреће пажњу на другачије разумевање наставничких улога и посебно подиже свест о важности социјалне и афективне улоге наставника. *Бављење проблемом осипања ученика ЈЕСТЕ део професионалне улоге наставника* и наставници су један од кључних фактора у реализацији било које мере образовне политике која је усмерена на спречавање осипања. Друго, зато што *наглашава педагошку аутономију школе и наставника*.

Принцип једносмерног функционисања „од-врха-ка-бази“ није редак у образовању. У овом моделу рада школе наставници се упознају са одлуком која је донета у министарству (или некој другој инстанци која се налази „изнад“ школе) и од њих се тражи да је спроведу у пракси. Међутим, наставници нису радници, они су професионалци! Веома је обимна литература која доказује да је за унапређивање квалитета образовања и уношење било које промене у школу или у курикулум, за уношење иновације или спровођење реформе нужно да наставници буду професионалци (school-based-reform). Овај модел почива на парадигми да је знање властита конструкција онога ко учи, тако да се на наставника гледа као на професионалца који промишља о својој пракси и стално учи, а део процеса усавршавања наставника и примене образовне реформе мора се одвијати и развијати у самој школи. Наставници морају бити живи агенси промене у својој школи и локалној средини².

Школе су прилично конзервативне и теже се мењају него неке друге организације. Иако ово може отежати примену иновација у образовању, то може бити и добра особина која чува школу од исхитрених потеза, који могу бити различито мотивисани. Школски EWS тимови су напорно радили не само на успостављању система за рано детектовање сигнала осипања у школи већ на ре-културацији (reculturing, Фуллан, 2002, стр.18) – покушају да се покрену дубоке и трајне промене у школској култури. Овај подухват подразумева суштинску сагласност запослених у школи око вредности које треба да се промовишу у школи и око тога како да сви заједнички раде на остваривању тих вредности. Посвећено бављење осипањем доприноси кључним циљевима образовања какви су праведност, квалитет, релевантност и ефикасност. У суштини, спречавање осипања је ојачавање праведности образовања, јер се концепт праведности превасходно односи на обезбеђивање да личне и социјалне околности не буду препрека за развој образовних потенцијала. Погледајте активности које су тимови организовали у нашим школама у пројекту. Они су, заправо, обезбеђивали свим ученицима ресурсе за учење, пружали им једнаке могућности за учење и постизање резултата и бавили се обухватом ученика. Школе су власници резултата пројекта, али листа корисника ових резултата је много дужа: образовни систем, који треба да препозна да су школе централни део (и главни партнер) за системско решавање проблема осипања; национална економија, јер ће се са смањивањем осипања смањити социјална давања особама из угрожених група; држава и локална заједница, које су заинтересоване за повећање социјалне кохезије, људског и социјалног капитала и бољи економски развој; и саме особе, које би биле боље оспособљене да брину о себи, својој породици и широј средини и да обезбеде себи просперитетан будући живот.

² Fullan, M. G. (1993). *Why teachers must become change agents. Educational leadership*, 50, 12-12; Fullan, M. (2014). *Teacher development and educational change*. Routledge; Fullan, M. (2002). *The change. Educational leadership*, 59(8), 16-20, pp. 18.

Од шездесетих година двадесетог века и налаза чувеног „Колемановог извештаја“³ водила се жестока расправа међу истраживачима око тога колико квалитетни услови у школи могу унапредити постигнуће ученика уколико долазе из лоших социо-економских услова. Завидан број истраживања подржао је налаз да школа значајно утиче на животе ученика. Наравно, ово подразумева да на нивоу образовне политике постоји јасан циљ, дефинисане мере и механизми који ће подржати реализацију тог циља и дуг, стрпљив и посвећен рад свих укључених у образовање. Сваки корак је важан и само координисано функционисање свих актера (у образовању, локалној средини, националним институцијама и јавности) створиће квалитетну средину за развој и учење свих наших ученика. Али, тај напор је вредан труда: „Емпиријски је потврђено да су способности само-продуктивне, када се узајамно укрсте воде плодним резултатима и да се њихов развој може појачати инвестирањем“⁴.

Обавеза је образовног система да омогући богато, квалитетно, стимулативно, безбедно и пријатно образовно искуство за све ученике, искуство које ће их опремити релевантним компетенцијама за борбу са изазовима турбулентног 21. века и неочекиваним динамичним променама у приватном, друштвеном и професионалном животу. Наравно, остваривање овога тражи јасну мисију, циљеве и низ задатака добро постављених унапред, пуну партиципацију свих укључених у промену и постепен рад на мањим, лакшим променама, уместо великих, захтевних и превише амбициозних. Када имамо све ово у виду, хајде да учинимо најбоље што можемо да образовање заиста направи промену у животима наших ученика!

---

³ Coleman, J. S., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A., Weinfeld, F., & York, R. (1966). *The Coleman Report. Equality of Educational Opportunity*. „Колеманов извештај“ је изазвао салву нових истраживања и жестоке дебате међу истраживачима око питања могу ли квалитетни услови у школи помоћи ученицима, посебно онима из социјално угрожених група, да напредују и буду академски успешни. Срећом, Колеман није био у праву да је све одређено социјалним миљеом ученика и сам је у наредном извештају радикално променио овај свој налаз из претходног истраживања (види: Ravitch, D. (1981). *The Meaning of the New Coleman Report*. *The Phi Delta Kappan*, 62(10), 718-720, и многи други).

⁴ Cunha, F., & Heckman, J. J. (2009). *The economics and psychology of inequality and human development*. *Journal of the European Economic Association*, 7(2-3), 320-364.

Брига јака, за сваког ђака!

EVERY STUDENT MATTERS

CroCoos – Prevent dropout! project identified elements of a comprehensive institutional early warning system (EWS) and tested its applicability in national context. The pilot schools were supported by mentors in building EWS teams, monitoring distress signals, protocols of intervention on school level, using personal development plan and cross-sectoral cooperation.

GUIDELINES

TOOLKIT

RESOURCE POOL

